

6. Мхитарян О. Д., Яременко С. А. Специфіка художнього моделювання образів-антиподів у «Казці про калинову сопілку» О. Забужко. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*. Миколаїв, 2015. Вип. 1(15). С. 101–104.
7. Багрій Я. Т. Психодіагностика: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім “Персонал”», 2016. 138 с.
8. Усатенко Л. Трагізм долі двох сестер у повісті «Казка про калинову сопілку» Оксани Забужко. *Наука. Освіта. Молодь*. 2019. № 3. С. 135–138.

УДК 811.111'373.2'255.4

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НУМЕРАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ

В. О. Павлова, Н. В. Стрюк

Анотація. Статтю присвячено дослідженню семантичних особливостей англійськомовних фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом. Актуальність обраної теми зумовлена потребою в ґрунтовному аналізі особливостей фразеологізмів з нумеральним компонентом у сучасній англійській мові. У науковій розвідці розглянуто основні підходи до тлумачення поняття фразеологічної одиниці, з'ясовано місце нумеральних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць, визначено три тематичні групи фразеологізмів з нумеральним компонентом, проаналізовано використання числових компонентів у досліджуваних одиницях.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, нумеральний компонент, семантика.

Вступні зауваження. Мова являє собою систему знаків, що використовується для комунікації та пізнання. Виконуючи різні функції, вона є засобом передачі і зберігання знань та людського досвіду. Національно-культурні чинники: умови життя народу, менталітет, особливості культури, своєрідність мовного розвитку – відображаються у мові. Суспільний характер мови визначає її кумулятивну функцію, тобто здатність вбирати в себе та зберігати інформацію. Національна своєрідність культури знаходить своє вираження особливо яскраво на фразеологічному рівні мови. Числа з давніх-давен були тісно пов'язані з життєдіяльністю людей. Відображаючи мудрість і мистецтво народів, числівники є важливим компонентом у картині світу, тому що в будь-якій мові є певна кількість фразеологізмів із числами.

Дослідження фразеологізмів має важливе місце в сучасній лінгвістиці. Так, синтаксичну структуру фразеологічних одиниць студіює Б. Брюнінг [1], особливості структури та семантики ідіом досліджує К. Фелбаум [2], фразеологізмат на позначення простору присвячені праці Н. Венжинович [3], фразеологічні одиниці, які характеризують людину, аналізує І. Гарбера [4], фразеологізми з онімним компонентом виступають предметом наукових розвідок Ю. Ковалюка [5], І. Запужляк досліджує фразеологізми з компонентом на позначення неживої природи в зіставному аспекті [6]. Водночас ще є багато питань у галузі фразеології, які і досі залишаються дискусійними і, звичайно, потребують подальшого вивчення. Актуальність цієї статті зумовлена потребою в ґрунтовному дослідженні особливостей англійськомовних фразеологізмів з нумеральним компонентом.

Мета роботи полягає у визначенні та аналізі особливостей семантики фразеологізмів з нумеральним компонентом в англійській мові. Досягнення мети стає можливим за умови вирішення таких завдань: розглянути основні підходи до трактування поняття фразеологічної одиниці; з'ясувати місце нумеральних фразеологізмів у системі фразеологічних одиниць; дослідити особливості семантики англійськомовних фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом.

Об'єктом дослідження є англійськомовні фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом. Предметом дослідження виступають семантичні особливості фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом в англійській мові. Матеріалом дослідження слугують 103 англійськомовні фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом, отримані методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел.

Мета та завдання, окреслені в роботі, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких методів та прийомів лінгвістичного аналізу: описовий метод для пояснення особливостей будови досліджуваних фразеологічних одиниць; аналіз наукової літератури для

дослідження фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом; компонентний аналіз, що полягає у розчленуванні змісту фразеологічної одиниці на компоненти, з яких вони складаються, і представлення значення.

Теоретичні засади дослідження. Зусилля багатьох сучасних теоретиків-фразеологів скеровані на те, щоб виробити чіткі критерії відмежування фразеологічних явищ від нефразеологічних. Фразеологічні одиниці відзначаються низкою ознак, що дають змогу вважати їх самостійними одиницями мови, відмінними від інших лінгвістичних одиниць.

Українська дослідниця Л. Скрипник виділяє такі ключові характеристики фразеологічних одиниць: нарізну оформленість, граматичну організацію, цілісність значення та традиційність відтворення [7, с. 11]. На думку професора Каліфорнійського університету С. Гріса, фразеологізм – це «форма лексичної одиниці у поєднанні з одним чи більшою кількістю граматичних елементів різних видів, які функціонують як одне семантичне ціле у реченні, частота відтворення якого є вищою, ніж очікується на основі випадковості» [8, с. 5].

Услід за вітчизняними та зарубіжними науковцями, ми вважаємо, що фразеологічні одиниці є самостійними одиницями мови, сталими компонентами, постійними за своїм значенням, складом і структурою, містять елементи національно-культурних особливостей, а також характеризуються семантичною цілісністю.

Фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом характеризуються відтворюваністю, відносною стабільністю структурних елементів та семантичною цілісністю. Компоненти аналізованих фразеологізмів мають здатність семантично модифікуватися – частково або повністю. Внаслідок втрати первісного значення числівники у фразеологічних одиницях з нумеральним компонентом переходять у розряд потенційних слів або слів, що зберегли певну смислову спрямованість [9].

Образна основа фразеологізмів з нумеральним компонентом формується під впливом семантичних чинників – метафоризації, метонімізації, тропів, алогічного поєднання слів, а також меншою мірою – як результат зовнішньої організації фразеологічних одиниць.

На загальну теорію творення фразеологічної семантики проливають світло дослідження окремих груп фразеологізмів, об'єднаних за наявністю в них спільних рис певного характеру. Такими зазвичай виступають окремі структурні моделі, фразеосемантичні групи, особливості компонентного складу фразеологічних одиниць тощо [9].

На думку Н. Глінки, І. Волощук, Г. Усик, однією з категорій, яка утворює усталені вирази, виступає категорія квантитативності, що виражає зовнішню визначеність об'єкта: його величину, число, об'єм, тощо. Граматичним ядром категорії квантитативності є числівники та злічувані іменники [10].

Викладення основного матеріалу. Дослідивши семантику аналізованих фразеологізмів, було визначено три основні тематичні групи фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом:

1) фразеологічні одиниці з кількісними числівниками (85 од., 82,5 %), наприклад: *three-quarter* 'портрет, що показує три чверті обличчя'; *not have two pennies to rub together* 'вітер гуде в кишенях';

2) фразеологічні одиниці з порядковими числівниками (10 од., 9,7 %), наприклад: *at first hand* 'із перших вуст'; *get a second wind* 'відкрилося друге дихання'; *third time lucky* 'Бог любить трійцю';

3) фразеологічні одиниці з кількісними словами (8 од., 7,8 %), наприклад: *have many irons in the fire* 'робити багато речей одночасно'; *know how many beans make five* 'бистрий на розум'; *all or nothing* 'все, або нічого'.

Визначивши основні тематичні групи досліджуваних фразеологізмів, вважаємо доцільним проаналізувати власне нумеральні компоненти, які є основними словами і впливають на цілісне значення фразеологічної одиниці.

Найпопулярнішим нумеральним компонентом англійськомовних фразеологізмів є кількісний числівник *two*, який був зафіксований у 27 одиницях, тобто 26,2 %, наприклад: *not have two pennies to rub together* 'вітер гуде в кишенях'; *an hour in the morning is worth two in the evening* 'ранок вечора мудріший'; *in two* 'надвоє'.

Наступним, не менш важливим компонентом, є числівник *one*, що свідчить про збереження певної смислової спрямованості, наприклад: *the last but one* ‘передостанній’; *one swallow doesn't make a summer* ‘одна ластівка весни не робить’; *better one small fish than an empty dish* ‘на безриб’ї і рак риба’; *one nation* ‘один народ’. Було виділено 19 фразеологічних одиниць, що становить 18,4 %.

Також досить часто вживається компонент *nine*, було виокремлено 8 одиниць, тобто 7,7 %, наприклад: *dressed up to the nines* ‘одягнутий модно, зі смаком’; *a stitch in time saves nine* ‘усуньте проблему зараз, інакше пізніше буде гірше’; *to give presents by nines* ‘виражають глибоку повагу’; *a cat has nine lives* ‘живучий’; *the whole nine yards* ‘все, від початку до кінця’.

У процесі аналізу було виділено однакову кількість фразеологізмів з компонентами *three* та *all*, по 6 одиниць, тобто 5,8 %, наприклад: *third time lucky* ‘Бог любить трийцю’; *three sheets in the wind* ‘море по коліна’, ‘п’яний’; *not worth three straws* ‘гроша мідного не вартий’, та *all things are difficult before they are easy* ‘варто почати’; *all your geese are swans* ‘кожен кулик своє болото хвалить’; *by all means* ‘за всяку ціну’.

Наступним за частотою вживання є компонент *ten*, що складає 4 одиниці, тобто 3,9 %, наприклад: *to talk ten to the dozen* ‘говорить безперестанку’; *the upper ten* ‘верхівка суспільства’, ‘невелика елітна група’; *a dime a dozen* ‘щось просте, поширене’.

Однаковою численністю характеризуються компоненти *four* та *seven*, під час роботи було виявлено по 3 фразеологічні одиниці, що становить 2,9 %. Наприклад: *four-in-hand* ‘галстук самов’яз’; *four corners of the world* ‘чотири сторони світу’; *ta in seventh heaven* ‘на сьомому небі, дуже щасливий’; *seven-league boots* ‘чоботи-скоророходи’.

Рідко зустрічаються фразеологізми з компонентами *many*, *five* та *hundred*. Всього було зафіксовано по 2 фразеологічні одиниці, тобто 1,9 %. Наприклад: *have many irons in the fire* ‘робити багато речей одночасно’; *know how many beans make five* ‘бистрий на розум’; *take the fifth* ‘відмовлятися відповідати на незручне запитання’; *bunch of fives* ‘кулак’; *a hundred percent* ‘на сто процентів’; *a great (long) hundred* ‘сто двадцять’.

Найменшою продуктивністю характеризуються компоненти *six*, *eight*, *eleven*, *eighteen*, *twenty*, *fourty* та *fifty* було виділено лише по 1 одиниці, що становить 0,9 %, наприклад: *six feet under* ‘мертвий’; *behind the eight ball* ‘у невігідному становищі’; *at the eleventh hour* ‘в останю мить’; *eighteen carat lie* ‘відверта брехня’, ‘зухвала брехня’; *twenty and twenty times* ‘раз за разом’, ‘повторно’; *forty winks* ‘короткий сон’; *to have fifty things to tell smb.* ‘мати багато новин для когось’.

Проаналізувавши фразеологізми з нумеральним компонентом в англійській мові, слід зазначити, що у багатьох фразеологічних одиницях вживається одразу по два компоненти. Наприклад, у фразеологізмах *kill two birds with one stone* ‘зробити дві речі за один раз’, ‘вбити двох зайців одним пострілом’, *four eyes see more than two* ‘розум добре – а два краше’, *once bitten, twice shy* ‘ви обережніші після того, як постраждали’, було використано компоненти *two* і *one*, *four* і *two*, а також *once* і *twice*.

Висновки. Фразеологічні одиниці з нумеральним компонентом характеризуються стабільністю елементів та їх семантичною цільністю. Семантика фразеологічних одиниць, що з’являється внаслідок метафоричного перетворення семантики вихідних словосполучень, складається у процесі когнітивної інтеграції пізнання навколишньої дійсності.

У межах аналізованих фразеологічних одиниць із нумеральним компонентом було виділено три тематичні групи, з яких найчисленнішими є фразеологізми з кількісними числівниками, а найменш численними – фразеологізми з кількісними словами. Четверть аналізованих фразеологічних одиниць містить кількісний числівник *two* (27 од., 26,2 %), високою продуктивністю характеризуються нумеральні компоненти *one* (19 од., 18,4 %), *nine* (8 од., 7,7 %), *three* (6 од., 5,8 %) та *all* (6 од., 5,8 %). Кожен сьомий фразеологізм (14 од., 13,6 %) містить кілька нумеральних компонентів.

Перспектива подальшого дослідження полягає в аналізі фразеологічних одиниць з нумеральним компонентом на матеріалі кількох мов у зіставному аспекті.

Abstract. The article is devoted to the study of semantic features of the English idioms with a numerical component. The relevance of the chosen topic is determined by the need for more thorough analysis of the features of idioms with a numerical component in the modern English language. The paper highlights the main approaches to the interpretation of the idiom and the place of numerical idioms in the general system of idioms. Three thematic groups of idioms with a numerical component were defined and the use of numerical components in the studied units was analysed.

Keywords: idiom, numerical component, semantics.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bruening B. Idioms, Collocations and Structure. *Natural Language & Linguistic Theory*. 2020. V. 38, № 2. P. 365–424.
2. Fellbaum C. How Flexible Are Idioms? A Corpus-Based Study. *Linguistics*. 2019. № 4, V. 57. P. 735–767.
3. Венжинович Н. Ф. Простір і час в українській фразеології: лінгвокультурологічний аспект. *Prostor in čas v frazeologiji: kolektivna monografija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016. S. 423–428.
4. Гарбера І. В. Концепт людина в українській літературній фразеології: соматичний код культури. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Філологія*. 2020. Вип. 1(43). С. 80–85.
5. Ковалюк Ю. В. Онтологія ідіоматики в структурі лінгвістичної парадигми. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2015. № 740–741. С. 78–80.
6. Запужляк І. М. Структурні та семантичні особливості фразеологізмів з компонентом на позначення неживої природи в англійській та українських мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Вінниця, 2021. 252 с.
7. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка, 1973. 278 с.
8. Gries S. T. Phraseology and Linguistic Theory: A Brief Survey. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective* / Eds. F. Meunier, S. Granger. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008. P. 3–25.
9. Прядко І. А. Шляхи творення семантики фразеологічних одиниць з нумеративним компонентом в українській мові. *Учені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія*. 2007. Т. 20(59). № 6. С. 106–111.
10. Волощук І. П., Глінка Н. В., Усик Г. М. Фразеологічні словосполучення з нумеральним компонентом: лексико-семантичний та перекладацький аспекти. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. № 22. С. 109–113.